Folk–
bildnings
–rådet

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Ett nytt regelverk för granskning av utländsk finansiering av trossamfund och andra verksamheter (SOU 2026:42)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet Ett nytt regelverk för granskning av utländsk finansiering av trossamfund och andra verksamheter (SOU 2026:42).

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

- Folkbildningsrådet delar utredningens utgångspunkt att utländsk finansiering som regel är legitim och att ingripanden endast bör ske när det finns konkreta risker. Folkbildningsrådet invänder inte mot att ett granskningssystem införs.
- Folkbildningsrådet tillstyrker att finansiering från mellanstatliga organisationer undantas och att anmälningsskyldigheten knyts till en beloppsgräns.
- Utredningen har avstått från att behandla folkbildningen, trots att studieförbund och huvudmän för folkhögskolor kan komma att omfattas av lagen i sin helhet. Folkbildningsrådet efterfrågar ett förtydligande av lagens tillämpningsområde och en konsekvensanalys för folkbildningen.
- Undantaget för huvudmän enligt skollagen omfattar inte folkhögskolor. Folkbildningsrådet anser att det behöver analyseras om skälen för undantaget gör sig gällande även för folkhögskolor.
- Demokrativillkoret i 13 § har samma lydelse som de demokrativillkor som gäller för statsbidraget till folkbildningen, men ska tolkas utifrån andra förarbeten. Det behöver klargöras hur bedömningarna förhåller sig till varandra och hur information ska kunna delas mellan granskningsmyndigheten och bidragsgivande organ.

Ringvägen 100
118 60 Stockholm

TEL: 08-412 48 00
ORG-NR: 802015-8690

www.folkbildningsradet.se
info@folkbildningsradet.se

- Förbudsgrunden i 12 § är vagt utformad, det försämrar förutsebarheten för mottagarna och likformigheten i granskningsmyndighetens bedömningar.

Folkbildningsrådets ställningstaganden

Folkbildningsrådet fördelar och följer upp statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor. I uppdraget ingår att pröva att bidragsmottagarna uppfyller de demokrativillkor som gäller för statsbidraget enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen.

Övergripande synpunkter

Folkbildningsrådet ställer sig bakom utredningens utgångspunkt att utländsk finansiering av trossamfund och andra civilsamhällesorganisationer som regel är legitim och en naturlig del av det civila samhällets internationella kontakter, och att ingripanden bara bör ske när det finns konkreta risker för de intressen som lagen ska skydda. Folkbildningsrådet delar också uppfattningen att det är angeläget att motverka att våldsbejakande och andra antidemokratiska miljöer stärks genom finansiering från utlandet. Ökad transparens kring finansieringen kan bidra till förtroendet för de organisationer som berörs.

Utredningen anger samtidigt att den inte särskilt har redogjort för folkbildningen och folkbildningspolitiken, och hänvisar till betänkandet Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42). Folkbildningsrådet anser att detta är otillräckligt. Den föreslagna lagen omfattar ideella föreningar och stiftelser vars ändamål är religiös verksamhet eller att främja sådan verksamhet. Lagförslaget gäller för organisationen i sin helhet. Utredningen nämner religiösa folkhögskolor och studieförbund som exempel på trosbaserade organisationer. Folkbildningen kan alltså beröras, utan att konsekvenserna har analyserats.

Folkbildningsrådet tillstyrker att finansiering från mellanstatliga organisationer som Sverige är anslutet till undantas, och att anmälningsskyldigheten knyts till en beloppsgräns. Studieförbund och folkhögskolor deltar i internationella samarbeten, bland annat inom EU:s program. Undantaget och beloppsgränsen begränsar den administrativa bördan och bidrar till att granskningen riktas mot de mottaganden som kan vara förenade med risker.

Lagens tillämpningsområde i förhållande till studieförbund

Enligt 2 § ska lagen gälla bland annat för ideella föreningar och stiftelser vars ändamål är att främja religiös verksamhet. Av utredningens överväganden framgår att avgränsningen utgår från ändamålet enligt stadgarna, men att den verksamhet som bedrivs i praktiken också kan ha betydelse. Om religiös verksamhet är ett av organisationens ändamål gäller lagen för organisationen i sin helhet, även för verksamhet som inte är religiös.

Flera studieförbund har sitt ursprung i trossamfund eller har trossamfund bland sina medlemsorganisationer. Folkbildningsrådets bedömning är att åtminstone några av dem skulle kunna omfattas av lagen. Det innebär att även den statsbidragsfinansierade folkbildningsverksamheten, som är öppen för alla oavsett trosuppfattning, skulle omfattas av anmälningsskyldigheten och av eventuella förbud eller villkor.

Folkbildningsrådet anser att gränsdragningen behöver förtydligas, så att det blir förutsebart för studieförbund och för huvudmän för folkhögskolor om de omfattas av lagen. Folkbildningsrådet efterfrågar också en analys av vilka konsekvenser ett förbud eller villkor kan få för den del av en organisations verksamhet som inte är religiös, när lagen gäller organisationen i sin helhet.

Folkbildningsrådet uppfattar att förslaget inte ger studieförbund eller andra paraplyorganisationer något ansvar för att kontrollera att deras medlems- eller samverkansorganisationer fullgör sin anmälningsskyldighet. Det bör framgå tydligt i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Studieförbunden har varken insyn i eller mandat att kontrollera ekonomin hos de organisationer de samverkar med, och otydlighet på den punkten riskerar att försvåra samverkan inom folkbildningen.

Folkhögskolor och undantaget för huvudmän enligt skollagen

Enligt 2 § andra stycket gäller lagen inte när utländsk finansiering tas emot av huvudmän enligt skollagen (2010:800). Utredningen motiverar undantaget med att det redan finns ett verksamt regelverk och en verksam tillsyn på skolområdet, och att en parallell reglering skulle innebära dubbelreglering.

Folkhögskolor regleras inte av skollagen. Statsbidrag till folkhögskolor lämnas enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. En ideell förening eller stiftelse som är huvudman för en folkhögskola och som har religiös verksamhet som ändamål, eller ett ändamål att främja sådan verksamhet, omfattas därmed sannolikt av lagen. Folkhögskolor med en region som huvudman berörs däremot inte. Utredningen har inte prövat om de skäl som ligger bakom undantaget för skolväsendet gör sig gällande även för folkhögskolor, och har inte heller analyserat konsekvenserna för de folkhögskolor som berörs. Folkbildningsrådet anser att det behöver göras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Demokrativillkoret och förhållandet till statsbidragsgivningen

Demokrativillkoret i 13 § har samma lydelse som de demokrativillkor som gäller för statsbidraget till folkbildningen. Utredningen har dock utformat bestämmelsen med 5 § lagen (2024:487) om statsbidrag till trossamfund som förebild, och överväganden och tillämpning följer den lagen och 2 kap. 4 a och 4 b §§ lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden. Det

finns därmed en risk att likalydande villkor ges olika innebörd beroende på vem som tillämpar dem.

Utredningen konstaterar att en organisation kan prövas enligt båda regelverken, med olika rättsliga konsekvenser. Folkbildningsrådet delar den bedömningen men anser att det inte är tillräckligt belyst hur prövningarna förhåller sig till varandra, till exempel vilken betydelse granskningsmyndighetens bedömning ska ha i statsbidragsgivningen och omvänt. Motstridiga bedömningar av samma organisation utifrån likalydande villkor vore negativt för både rättssäkerheten och förtroendet för systemen.

Det behöver också klargöras hur information ska kunna delas mellan granskningsmyndigheten och bidragsgivande organ. Utredningen bedömer att befintliga bestämmelser, bland annat 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), ger tillräckliga förutsättningar för informationsutbyte mellan myndigheter. Folkbildningsrådet är inte en myndighet utan en ideell förening som utför förvaltningsuppgifter. Folkbildningsrådet efterfrågar därför en analys av hur ett informationsutbyte mellan granskningsmyndigheten och Folkbildningsrådet kan ske inom ramen för gällande reglering, och om det behövs kompletterande bestämmelser.

Förbudsgrunden i 12 §

Enligt 12 § ska ett mottagande av utländsk finansiering förbjudas om mottagandet kan inverka skadligt på Sveriges säkerhet eller på allmän ordning i Sverige. Mot bakgrund av att bestämmelsen kan komma att tillämpas på organisationer som samtidigt är mottagare av statsbidrag till folkbildningen anser Folkbildningsrådet att förutsättningarna för förbud bör framgå med så stor tydlighet som möjligt.

Ett förbud kan få långtgående konsekvenser för en organisation, och ett mottagande i strid med förbud är straffbelagt. Folkbildningsrådet anser därför att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet tydligare bör anges vilka omständigheter som kan ligga till grund för ett förbud.

Konsekvenser för folkbildningen

Utredningens konsekvensanalys omfattar inte folkbildningen. Folkbildningsrådet efterfrågar en sådan analys. Den bör belysa den administrativa bördan för studieförbund, folkhögskolor och deras huvudmän, konsekvenserna av att lagen gäller organisationen i sin helhet och risken för dubbelprövning i förhållande till statsbidragsgivningen.

Utredningens kartläggning visar att inflödet från utlandet till mottagare inom näringsgrenen studieförbundens utbildning var drygt 40 miljoner kronor under perioden 2020–2025, och att avsändarländerna genomgående var nordiska eller andra närliggande länder. Det talar för att

regelverket bör utformas så att bördan för folkbildningen blir proportionerlig i förhållande till de risker som har identifierats.

Konsekvensanalysen bör även omfatta vilka effekter anmälningsförfarandet och förbudet mot att ta emot finansieringen innan granskningsmyndigheten har fattat beslut kan få för folkbildningens internationella samarbeten och verksamhetsplanering.

Beslut

Beslutet har fattats av generalsekreterare Anna-Karin Lindblom efter föredragning av omvärldsstrateg Christer Nylander. Vid ärendets slutliga handläggning har utredare Linnea Nyström och utredare David Dahlborn medverkat.

För Folkbildningsrådet

Anna-Karin Lindblom
Generalsekreterare